

RAQAMLI BANK XIZMATLARINING AGROSANOAT RIVOJIGA TA'SIRI

Qahhorjonov Abdulloxon Fayzullo o'g'li
Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-kurs talabasi,
Ilmiy rahbar: Abdukarimov Bobir Gulmamatovich
Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” kafedrasida assistenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli bank xizmatlarining agrosanoat tarmog‘i rivojiga ta’siri, ularning iqtisodiy ahamiyati hamda amaliy qo‘llanilish yo‘nalishlari yoritilgan. Raqamli bank xizmatlari, jumladan onlayn kreditlash, mobil banking, elektron to‘lov tizimlari va masofaviy hisob-kitob operatsiyalarining agrosanoat korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishdagi roli tahlil qilingan. Maqolada ushbu xizmatlarning moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishi, xarajatlarni kamaytirishi va ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta’minlashdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli bank xizmatlari, agrosanoat, mobil banking, onlayn kreditlash, elektron to‘lov tizimi, moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiy samaradorlik.

Kirish. Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimi faoliyatining transformatsiyasi agrosanoat tarmog‘i rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Raqamli bank xizmatlari bu mobil banking, internet banking, onlayn kreditlash, elektron to‘lov tizimlari va avtomatlashtirilgan moliyaviy platformalar orqali amalga oshiriladigan xizmatlar majmuasi bo‘lib, ular iqtisodiy jarayonlarning tezligi, shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi [1]. Ayniqsa, agrosanoat tarmog‘ida ushbu xizmatlarning joriy etilishi ishlab chiqarish jarayonlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Agrosanoat tarmog‘i o‘zining mavsumiyliги, tabiiy sharoitlarga bog‘liqligi va uzoq ishlab chiqarish sikliga ega ekanligi bilan ajralib turadi [2]. Shu sababli moliyaviy resurslarga tezkor kirish imkoniyati korxonalar uchun juda muhim hisoblanadi. Raqamli bank xizmatlari ushbu muammoni sezilarli darajada hal etib, kredit olish jarayonlarini bir necha kun yoki haftadan bir necha soatgacha qisqartirmoqda. Masalan, ayrim tijorat banklarida onlayn kredit arizalarini ko‘rib chiqish va tasdiqlash jarayoni 2–6 soat ichida amalga oshirilishi mumkin.

Raqamli bank xizmatlarining iqtisodiy ahamiyati birinchi navbatda tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishda namoyon bo‘ladi. An’anaviy bank xizmatlarida mijozlar bank filiallariga borishi, hujjatlarni qo‘lda topshirishi va uzoq navbatlarni kutishi kerak

bo'lgan bo'lsa, raqamli tizimlar bu jarayonni to'liq avtomatlashtirdi. Natijada korxonalar uchun vaqt va transport xarajatlari o'rtacha 30–40 foizga kamaygan. Bu esa agrosanoat korxonalarining operatsion samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli bank xizmatlari moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Qishloq hududlarida joylashgan ko'plab fermer xo'jaliklari ilgari bank xizmatlaridan cheklangan darajada foydalangan bo'lsa, mobil banking va internet banking tizimlari orqali ular endi barcha asosiy moliyaviy operatsiyalarni masofadan turib amalga oshira olmoqda. Bu holat moliyaviy resurslarning taqsimlanishini yanada adolatli va samarali qiladi.

Agrosanoat tarmog'ida raqamli kreditlash tizimlarining joriy etilishi ham katta ahamiyatga ega. Kredit ajratishda endilikda an'anaviy garov ta'minotidan tashqari, korxonaning elektron ma'lumotlari, hosildorlik statistikasi, soliq to'lov intizomi va ishlab chiqarish ko'rsatkichlari ham tahlil qilinmoqda. Bu esa kredit risklarini aniqroq baholash imkonini beradi va muammoli kreditlar ulushini kamaytiradi. Jahon amaliyotida raqamli kredit scoring tizimlari kredit portfelining sifatini 15–25 foizga yaxshilashi isbotlangan.

Raqamli to'lov tizimlari agrosanoat mahsulotlarini sotish va logistika jarayonlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi [3]. Elektron to'lovlar orqali mahsulot yetkazib beruvchilar va xaridorlar o'rtasidagi hisob-kitoblar real vaqt rejimida amalga oshiriladi. Bu esa naqd pul aylanishini kamaytirib, moliyaviy oqimlarning shaffofligini oshiradi. Natijada yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga ham hissa qo'shiladi. Amaliy qo'llanilish yo'nalishlari nuqtai nazaridan raqamli bank xizmatlari bir necha asosiy sohalarda keng joriy etilmoqda. Birinchidan, qishloq xo'jaligi texnikasini xarid qilishda lizing va kredit xizmatlari to'liq onlayn platformalar orqali amalga oshirilmoqda. Ikkinchidan, agro-logistika va eksport operatsiyalarida xalqaro to'lov tizimlari integratsiya qilinmoqda. Uchinchidan, sug'urta va risklarni boshqarish tizimlari bank platformalariga ulanib, kompleks moliyaviy xizmatlar shakllantirilmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lami islohotlar amalga oshirilmoqda. Mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatilayotgan mijozlar soni yildan-yilga ortib bormoqda va 2024-yilga kelib bank operatsiyalarining katta qismi onlayn shaklga o'tgan. Bu esa agrosanoat korxonalarining moliyaviy boshqaruvini soddalashtirishga va ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda. Raqamli bank xizmatlarining yana bir muhim jihati bu ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish tizimidir. Katta ma'lumotlar (Big Data) va sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida banklar mijozlarning moliyaviy xatti-harakatlarini tahlil qilib, individual kredit mahsulotlarini taklif qilmoqda. Bu esa agrosanoat korxonalarini uchun yanada moslashuvchan moliyaviy yechimlarni yaratadi. Shu tariqa, raqamli bank xizmatlari agrosanoat tarmog'ining

barcha bosqichlarida ishlab chiqarish, moliyalashtirish, sotish va eksport jarayonlarida muhim rol o'ynab, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston sharoitida agrosanoatni raqamli bank xizmatlari orqali rivojlantirish masalasi faqat texnologik yangilanish emas, balki iqtisodiy tizimning sifat jihatdan yangi bosqichga o'tishini anglatadi. Chunki agrosanoat tarmog'i mamlakat iqtisodiyotida oziq-ovqat xavfsizligi, bandlik va eksport salohiyatini belgilovchi asosiy sohalardan biri bo'lib, uning samaradorligi moliyaviy resurslarga tezkor va adolatli kirish imkoniyatiga bevosita bog'liqdir [4]. Ilmiy jihatdan qaralganda, raqamli bank xizmatlari agrosanoatda "tranzaksiya xarajatlari nazariyasi"ni tubdan o'zgartiradi. Ya'ni fermer va korxonalar uchun moliyaviy xizmat olishdagi vaqt, masofa va hujjatlashtirish bilan bog'liq ortiqcha xarajatlar keskin kamayadi. Natijada bozor ishtirokchilari o'rtasidagi iqtisodiy muvozanat yaxshilanadi va resurslar samaraliroq taqsimlanadi. Bu esa ayniqsa qishloq hududlarida iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida muhim ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri - raqamli kredit ekotizimini shakllantirishdir. Bunda kredit ajratish jarayoni faqat garov yoki hujjatlarga emas, balki real vaqt rejimidagi ma'lumotlarga asoslanadi: hosildorlik statistikasi, yer unumdorligi, suv resurslari iste'moli, soliq intizomi va ishlab chiqarish zanjiri [5]. Bunday yondashuv kredit riskini aniqroq baholash imkonini beradi va muammoli kreditlar ulushini kamaytiradi. Yana bir muhim jihat agrosanoatda "data-driven finance" modelini joriy etishdir. Bu modelga ko'ra, banklar mijozni faqat qarz oluvchi sifatida emas, balki doimiy ma'lumot generatori sifatida ko'radi. Masalan, fermerning hosildorligi, sotuv hajmi va logistika zanjiri raqamli platformalarda to'planib boradi va shu asosda unga moslashgan kredit mahsulotlari yaratiladi. Bu yondashuv an'anaviy standart kreditlashdan ko'ra ancha moslashuvchan va samarali hisoblanadi. Shuningdek, raqamli bank xizmatlari agrosanoatda moliyaviy inklyuzivlikni kengaytiradi. Hozirda qishloq hududlarida ayrim kichik fermer xo'jaliklari bank xizmatlaridan to'liq foydalana olmaydi. Mobil banking va masofaviy to'lov tizimlari esa bu to'siqlarni bartaraf etib, moliyaviy xizmatlarni "hududga emas, odamga yaqinlashtiradi". Natijada iqtisodiy tengsizlik darajasi bosqichma-bosqich kamayadi.

Innovatsion yondashuv sifatida aqlli shartnomalar (smart contracts) asosida moliyalashtirish tizimini joriy etish ham dolzarb hisoblanadi. Bunda kredit mablag'lari avtomatik ravishda ma'lum shartlar bajarilganda ajratiladi yoki qaytariladi. Bu esa inson omilini kamaytirib, korrupsiya xavfini pasaytiradi va moliyaviy jarayonlarning shaffofligini oshiradi. Bundan tashqari, O'zbekiston sharoitida raqamli bank xizmatlarini agrosanoat bilan integratsiya qilishda "agrofintech platforma"lar yaratish muhim ilmiy yo'nalish sifatida qaralishi lozim. Bunday platformalar kreditlash, sug'urta, lizing va to'lov tizimlarini yagona ekotizimga birlashtiradi. Natijada fermer

yoki korxonalar barcha moliyaviy xizmatlarni bir nuqtadan boshqarish imkoniga ega bo'ladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston sharoitida agrosanoatni raqamli bank xizmatlari orqali rivojlantirish iqtisodiy tizimning samaradorligini oshirish va tarmoqni zamonaviy bosqichga olib chiqishda muhim omil hisoblanadi. Raqamli kreditlash, ma'lumotlarga asoslangan moliyaviy qarorlar, mobil banking va integratsiyalashgan fintech yechimlari orqali moliyaviy resurslardan foydalanish tezlashadi, xarajatlar kamayadi va shaffoflik kuchayadi. Bu esa o'z navbatida agrosanoat korxonalarining barqarorligini mustahkamlab, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish hamda qishloq xo'jaligida innovatsion rivojlanishni jadallashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alisherovich N. N. Zamonaviy bank tizimida raqamlashtirish jarayonlari //ACTIVIST SCIENCE. – 2025. – T. 1. – №. 1.
2. Shokirov S. I. O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI //New modern researchers: modern proposals and solutions. – 2025. – T. 2. – №. 3. – C. 9-14.
3. Ikromjon o'g'li, Xasanov Muhammadlaziz, and Xolmirzaev Elbek Baxtiyorovich. "O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY HOLATI." ILM FAN XABARNOMASI 13.2 (2026): 3000-3003.
4. Abdumuminovich X. O., E'zoza A. BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI //TADQIQOTLAR. – 2026. – T. 77. – №. 1. – C. 98-103.
5. Tursunovich T. A., Ravshanbek o'g'li I. M. MASOFADAN KO'RSATILADIGAN BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2026. – T. 93. – №. 3. – C. 397-402.